

Porównując zawartość powyższej publikacji z wcześniejszymi pracami kard. Grocholewskiego, z łatwością można zauważyć, iż nastąpiła kompletna zmiana ich przedmiotu. Miejsce znakomitych studiów poświęconych zasadom funkcjonowaniu sądownictwa kościelnego, pisanych przez wybitnego kanonistę, sprawującego kolejno funkcje sekretarza i prefekta Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, obecnie zajmują nie mniej wnikliwe i dojrzałe wykłady i inne wypowiedzi prefekta Kongregacji Edukacji Katolickiej, poświęcone roli uniwersytetów katolickich i wydziałów teologicznych, będące wyrazem troski Stolicy Apostolskiej o odpowiedni poziom formacji kandydatów do kapłaństwa w seminariach duchownych.

W omawianej publikacji kard. Grocholewski podejmuje trudne problemy, przed jakimi stoją dzisiaj uniwersytety w skali globalnej, w tym także uniwersytety katolickie i kościelne, oraz wydziały teologiczne i seminaria duchowne. Lektura tej publikacji dostarcza odpowiedzi na pytanie, jak Stolica Apostolska ustosunkowuje się do tych problemów, a zwłaszcza do obserwowanego współcześnie kryzysu uniwersytetów. Przede wszystkim chodzi o to, czy uniwersytety – zgodnie ze swoją tradycją – mają pełnić funkcje wspólnoty profesorów i studentów, służącej poznawaniu prawdy w stopniu odpowiadającym współczesnemu rozwojowi nauki i wychowywaniu ludzi w poszanowaniu podstawowych wartości; czy mają stać się tylko przedsiębiorstwami. Tego rodzaju problemy występują także w Polsce. Dlatego słowacki zbiór wypowiedzi kard. Grocholewskiego – prefekta Kongregacji Edukacji Katolickiej – jest godny zainteresowania ze strony wszystkich odpowiedzialnych za organizację i poziom edukacji na uniwersytetach katolickich i w wyższych seminariach duchownych.

Józef Krukowski

Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL

Church Autonomy. A Comparative Survey, ed. Gerhard Robbers, Peter Lang, Frankfurt am Main 2001, ss. 716.

Religia to doświadczenie bardzo osobiste. Wolność religijna ma za zadanie ochronę tego wysoce indywidualnego stosunku. Musi zatem istnieć indywidualna wolność religijna. Ci, którzy podzielają wspólną wiarę, powinni to czynić, mając ochronę prawą. Wyznawać swoją religię w sposób wolny oznacza być zdolnym do tego, aby stać się częścią religijnych stowarzyszeń i instytucji. Musi zatem istnieć wspólnotowa wolność religijna. Swobodne praktykowanie religii w ramach stowarzyszeń, utworzonych w sposób wolny, domaga się szerokiej autonomii tych instytucji. Autonomia Kościoła stanowi istotną część wolności religijnej. Instytucje religijne swoje prawo do istnienia czerpią nie tylko od jednostek tworzących te ciała. One same

cieszą się wolnością religijną mocą swojego własnego prawa. Musi zatem istnieć korporacyjna wolność religijna. W pełni uszanować wolność religijną oznacza zapewnić takie struktury prawne, które będą adekwatne do wierzeń podzielanych przez ludzi.

Publikacja pod redakcją G. Robbersa obejmuje: Wprowadzenie (s. 5-6) oraz artykuły: Edward M. A n d r i e s, *Religijne i filozoficzne normy w konstytucjach Niemiec i Stanów Zjednoczonych* (s. 11-35); Michael A r i e n s, *Pojęcie „Kościoła” w prawie amerykańskim* (s. 37-58); Sophie C. van B i j s t e r v e l d, *Wolność religijna i autonomia Kościoła w Holandii* (s. 59-75); Axel Freiherr von C a m p e n h a u s e n, *Autonomia Kościoła w Niemczech* (s. 77-85); James C a s e y, *Autonomia Kościoła i wolność religijna w Irlandii – Raport wstępny* (s. 87-93); Mark E. C h o p k o, *Konstytucyjna ochrona autonomii Kościoła: Spojrzenie praktyka* (s. 95-116); Perry D a n e, *Różnorodność autonomii religijnej* (s. 117-147); Carl H. E s b e c k, *Amerykański system relacji Kościół–państwo (i jego znaczenie dla autonomii Kościoła)* (s. 149-177); Edward McGlynn G a f f n e y, *Autonomia religijna a zwolnienie organizacji religijnych z podatków federalnych w Stanach Zjednoczonych* (s. 179-249); Frederick Mark G e d i c k s, *W kierunku mormońskiego rozumienia autonomii Kościoła* (s. 251-265); Mark H i l l, *Autonomia Kościoła w Zjednoczonym Królestwie* (s. 267-283); Merilin K i v i o r g, *Autonomia Kościoła w Estonii* (s. 285-301); Kurt T. L a s h, *Pięć modeli autonomii Kościoła: Historyczne spojrzenie na wolność religijną w Konstytucji Stanów Zjednoczonych* (s. 303-318); Gianni L o n g, *Autonomia Kościoła i wolność religijna we Włoszech* (s. 319-343); Javier M a r t í n e z - T o r r ó n, *Autonomia Kościoła i wolność religijna w Hiszpanii* (s. 345-358); Piotr M a z u r k i e w i c z, *Autonomia Kościoła i wolność religijna w Polsce* (s. 359-380); Roland M i n n e r a t h, *Autonomia Kościoła w Europie* (s. 381-393); Viggo M o r t e n s e n, *Autonomia Kościoła i wolność religijna w Danii* (s. 395-400); Craig B. M o u s i n, *Konstytucje stanowe Stanów Zjednoczonych a autonomia instytucji religijnych* (s. 401-423); Charalambos K. P a p a s t a t h i s, *Samozarządzanie instytucji religijnych w Republice Heleńskiej* (s. 425-450); Alexis P a u l y, *Państwo i Kościół w Luksemburgu* (s. 451-466); Ingvill Thorson P l e s n e r, *Kościół państwowo a autonomia Kościoła w Norwegii* (s. 467-484); Roman P o d o p r i g o r a, *Autonomia Kościoła w Kazachstanie* (s. 485-497); Almudena Rodríguez M o y a, *Caritas w Hiszpanii: rozwój i wolontariusze* (s. 499-503); Peter R o u d i k, *Autonomia Kościoła w Federacji Rosyjskiej* (s. 505-532); Gregor A. R u t z, *Autonomia Kościoła i wolność religijna w Szwajcarii* (s. 533-539); Balázs S c h a n d a, *Autonomia Kościoła i wolność religijna – węgierski raport narodowy* (s. 541-560); Brigitte S c h i n k e l e, *Autonomia Kościoła w Austrii* (s. 561-575); José de Sousa e B r i t o, *Projekt ustawy o wolności religijnej* (s. 577-606); Rik T o r f s, *Autonomia Kościoła w Belgii* (s. 607-631); Jiří Rajmund T r e t e r a, *Autonomia Kościoła w Republice Czeskiej* (s. 633-643); Johan D. van der V y v e r, *Sfera niezależności instytucji religijnych: współczesne teorie kalwińskie relacji Kościół – państwo* (s. 645-681); W. Cole D u r h a m, *Prawo do autonomii w sprawach religijnych: spojrzenie porównawcze* (s. 683-714); Lista autorów (s. 715-716).

Zawartość publikacji stanowią referaty przedstawione podczas Konferencji, która odbyła się w maju 1999 r. na Uniwersytecie w Trewirze, a dotyczyła autonomii Kościoła. Wzięli w niej udział eksperci do spraw stosunków państwo – Kościół z Europy i Stanów Zjednoczonych. Reprezentowanych było 21 państw. Zamieszczone teksty zostały rozszerzone i uaktualnione, dając szeroki i bardzo aktualny obraz autonomii Kościoła i związanych z nią kwestii, które pojawiły się w znacznej części świata zachodniego. Kościół czy inne instytucje religijne w wielu religiach jawią się jako posiadające własne prawo. Pełna wolność religijna musi doceniać, szanować i chronić te przekonania. To właśnie instytucje, takie jakie są, cieszą się wolnością religijną. W przeciwnym wypadku cała wolność religijna staje się pozorna. Korporacyjna wolność religijna wraz z wolnością wspólnotową i indywidualną równoważą się w ramach gwarantowanej przez państwo pełnej wolności religijnej. Jednym z elementów wolności religijnej jest autonomia Kościoła, która nie jest wynikiem łaski ze strony rządu. Jest to wolność instytucji, która jest uprzednia w stosunku do woli uznania jej istnienia w konstytucji. Nie jest ona tworzona przez ustawę konstytucyjną, ale ma być uznana i chroniona prawem. Autonomia Kościoła oznacza prawo do samookreślenia się ciał religijnych. Decydują one w sposób wolny o swoim nauczaniu i urzędach, o zakresie działalności oraz kształcie swych struktur. Czynią to w ramach prawa koniecznego w społeczeństwie demokratycznym i w sposób ustanowiony przez prawo. Tylko szczególny interes społeczny może tworzyć pewne ograniczenia. Zakres autonomii Kościoła wyznacza faktyczny obszar wolności, która jest gwarantowana przez Konstytucję.

Publikacja jest cennym studium porównawczym z zakresu relacji Kościoł – państwo w krajach Europy i Stanach Zjednoczonych. Może zatem być użyteczna dla wszystkich zajmujących się problematyką pluralizmu modeli relacji między Kościołem i państwem oraz ich autonomią.

Krzysztof Orzeszyna

Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego KUL

Angelo Giuseppe U r r u, *Punire per salvare. Il Sistema penale nella Chiesa*, Wydawnictwo „Vivere In”, Monopoli 2002, ss. 268.

Wydawnictwo „Vivere In” w Monopoli wydało książkę o. Angelo Giuseppe Urru, dominikanina, przez dwie kadencje dziekana i profesora na Wydziale Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Świętego Tomasza w Rzymie, poświęconą tematyce systemu karnego w Kościele.

Kościół ze swojej natury ma wrodzone i własne prawo wymierzania sankcji karnych wiernym popełniającym przestępstwo. Konieczność zastosowania takich środków jawi się w sytuacjach, kiedy ani braterskim upomnieniem, ani naganą, ani też innymi